

محاكمه‌ی جنائی در سوئد می‌تواند روشنائی ناخوشایندی را بر رئیس جمهور جدید ایران بتاباند

فرناز فصیحی

روزنامه‌ی نیویورک تایمز

(۳۰ ژوئیه ۲۰۲۱، به روز شده ۲ اوت ۲۰۲۱)

برگردان به فارسی: علی حجت

نزدیک به سه هزار مایل (۴۸۰۰ کیلومتر) دور از تهران، جایی که در سال ۱۹۸۸ اعدام‌های دسته‌جمعی صورت گرفت، یک محاکمه برای انجام قتل در سوئد می‌تواند کشفیات جدیدی را برملا کند که باعث بغرنج شدن زندگی رئیس جمهور تازه منتخب ایران خواهد شد.



بنا به روایت خانواده‌اش، او دانشجویی ۲۸ ساله بود و عضو یک گروه کمونیستی و سرگرم سپری کردن حکم زندان ده ساله‌اش که برای حضور در برابر کمیسیون فرخواندنش و بدون محاکمه و وکیل مدافع اعدامش کردند. اعضای خانواده‌اش می‌گویند که نه جنازه‌اش را تحویل گرفتند، نه وصیتی از او دریافت کرده‌اند و نه حتا محل قبرش را. به آن‌ها یک کیسه و یک ساعت مچی داده‌اند و نیز یک گواهی مرگ که در آن نیامده، علت مرگ اعدام بوده است.

بیژن بازرگان یکی از به تخمین ۵۰۰۰ زندانی است که عفو بین‌الملل و دیگر سازمان‌های حقوق بشر می‌گویند که در سال ۱۹۸۸ اعدام شدند.

اکنون یک دادگاه سوئدی، یک مقام سابق قضایی ایران را به خاطر جنایات جنگی و قتل که در رابطه با مرگ آقای بازرگان است محاکمه می‌کند. این پرونده به ویژه پیامدهای عمومی و زیانباری برای رئیس جمهور منتخب ابراهیم رئیسی در بردارد که در تصمیم‌گیری درباره‌ی مرگ و زندگی افراد در آن اعدام‌های دسته‌جمعی مشارکت داشت.

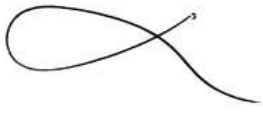
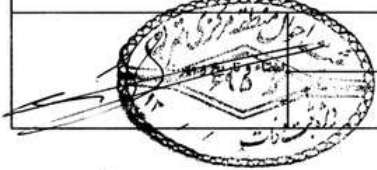
علیه متهم، حمید نوری، ۵۹ ساله، روز سه‌شنبه رسماً اعلام شد؛ بر اساس اصل صلاحیت جهانی، اصلی از قانون بین‌الملل که به موجب آن هر دادگاه ملی می‌تواند به لحاظ نظری علیه متهمین جنایات فاحش و بزرگ، قضاوت کند؛ صرف نظر از اینکه این جنایات در کجا صورت گرفته باشد.

محاکمه‌ی او روز ۱۰ ماه آگوست (۱۹ مرداد ماه)، کمتر از یک هفته بعد از آغاز ریاست جمهوری آقای رئیسی در نزدیک به سه هزار مایل (۴۸۰۰ کیلومتر) دور از تهران، آغاز می‌شود. محاکمه که انتظار می‌رود تا آوریل (اردیبهشت) سال آینده به درازا بکشد، خطر افشای جزئیات تازه‌ای از نقش آقای رئیسی در یک دوره‌ی تاریخی در بردارد که وی کوشیده است آن را کوچک جلوه دهد و یا نادیده بیانگارد.

آقای نوری به عنوان دستیار معاون دادستان زندان گوهردشت انجام وظیفه می‌کرد؛ زندانی که در آن صدها زندانی به طناب دار سپرده شدند.

این اعدام‌های جمعی نمایانگر یکی از وحشیانه‌ترین و و ناشفاف‌ترین سرکوب‌های جمهوری اسلامی، علیه مخالفین است. گروه‌های حقوق بشری بین‌المللی می‌گویند که این جنایات مصداق جنایات علیه بشریت است.

لاله بازرگان، خواهر آقای بازرگان که یک داروساز ۵۱ ساله است و به سوئد مهاجرت کرده و در استکهلم زندگی می‌کند می‌گوید: «برخی به ما می‌گویند ببخش و فراموش کن، ولی ما نمی‌توانیم! حقیقت باید روشن شود؛ هم برای حسابرسی و هم برای اینکه پرونده مختومه اعلام شود.»

گواهی وفات		جمهوری اسلامی ایران سازمان ثبت احوال کشور		شماره ثبت: ۴۱۲۱۲۹ ف ۱۳/
نام: مرگ	نام خانوادگی: بازرگان	جنسیت: آقا	شماره ملی: -	شماره شناسنامه: ۱۸۷
تاریخ تولد: ۱۳۳۸، ۵، ۱۹	محل صدور: مرگان	حوزه: یک	نام پدر: عظیم	نام مادر: عوضه
علت وفات: -	محل وفات: تهران	تاریخ وفات: ۱۳۶۷، ۶، ۶	محل تنظیم سند وفات: مرکز تهران	شماره ثبت وفات: ۶۶۸۸
توضیحات:				
تاریخ ثبت وفات: ۱۳۸۸، ۲، ۲۱	این گواهی وفات بدون هیچ عیب و خدشه و قلم خوردگی بر حسب تقاضا نامه کتبی به آقا/ خانم سید سوسر فرزند سید مسعود تسلیم گردید.			
محل تنظیم سند وفات: مرکز تهران	نام و نام خانوادگی مأمور: سید مسعود	اداره ثبت احوال: مرکز تهران		

گواهی مرگ آقای بازرگان. علت مرگ ذکر نشده است.

آقای رئیسی، ۶۰ ساله، عضو کمیسیون چهار نفره‌ای بود که زندانیان را مورد پرسش قرار می‌دادند و احکام اعدام را صادر می‌کردند. آقای رئیسی گفته است که او به دستور بنیان‌گذار انقلاب، آیت‌الله روح‌الله خمینی، که فرمان تشکیل کمیسیونی را برای تسهیل اعدام‌ها داده بود عمل کرده است.

اتهامات مربوط به فعالیت او در آن کمیسیون همواره ترفیعات او را در سلسله مراتب قدرت در ایران سایه‌وار دنبال کرده است. ترفیعاتی که او را از ریاست قوه قضائیه پیش از انتخابات ماه ژوئن (خرداد ماه) به مقام ریاست جمهوری برکشید. عفو بین‌الملل رسماً درخواست کرده است که درباره‌ی گذشته‌ی آقای رئیسی تحقیق شود.

گرچه آقای رئیسی در صورت سفر به خارج از کشور به عنوان رئیس جمهور از مصونیت دیپلماتیک برخوردار است، ولی مورد سوئد دست‌کم می‌تواند مشکلات آزاده‌دهی رنج‌آوری برای او به وجود آورد؛ آن هم درست به هنگام تعاملش با جهان.

ایالات متحده که دو سال پیش آقای رئیسی را به خاطر نقض حقوق بشر در فهرست تحریم‌ها قرار داد ناچار است، چنانچه او بخواهد در ماه سپتامبر در مجمع عمومی ملل متحد در نیویورک حضور داشته باشد، به عنوان کشور میزبان سازمان ملل متحد به او ویزای ورود به آمریکا را اعطا کند. با این وجود شش سناتور جمهوریخواه از رئیس جمهور بایدن خواسته‌اند که درخواست ویزا از جانب آقای رئیسی و دیگر مقامات عالی‌رتبه‌ی ایرانی برای حضور در این بزرگترین صحنه‌ی دیپلماتیک دنیا را رد کند.

هیئت نمایندگی ایران در ملل متحد، به واسطه‌ی سخنگوی خود اظهار داشت که درباره‌ی محاکمه‌ی سوئد حرفی برای گفتن ندارد و برنامه‌های سفر آقای رئیسی برای شرکت در مجمع عمومی، به خاطر همه‌گیری کووید-۱۹ هنوز ناروشن است. ولی آقای رئیسی قرار است در این مجمع صحبت کند؛ یا شخصاً و یا به وسیله‌ی اینترنت.

به نظر می‌رسد آقای نوری اولین متهم ایرانی‌ست که در یک محاکمه‌ی جنائی که براساس صلاحیت جهانی صورت می‌گیرد، محاکمه می‌شود. کارشناسان حقوقی می‌گویند: مقامات و عمال ایرانی در آلمان، فرانسه و به تازگی در بلژیک به خاطر سوءقصد و تروریسم و طرح‌های این‌چنینی در داخل این کشورها محکوم شده‌اند؛ ولی هرگز به خاطر جنایاتی که در داخل ایران مرتکب شده‌اند، پشت میز دادگاه کشیده نشده‌اند.

شادی صدر، یک وکیل برجسته‌ی حقوق بشر در لندن، می‌گوید: این محاکمه از نظر شکستن قلمرو مصونیت «مقامات متهم به تعدی‌های جدی حقوق بشری- چه در ایران - چه در جاهای دیگر» بسیار مهم است.

دادستان عمومی سوئد، خانم کریستینا لیندهوف کارلسن، در ضمن اعلام موارد اتهام علیه آقای نوری اظهار داشت: «تحقیقات گسترده‌ای که منجر به این کیفرخواست شد، نشان می‌دهند که هرچند این اعمال در خارج از قلمرو سوئد و بیش از سه دهه پیش صورت گرفته است، اما می‌توانند در سوئد مورد پیگرد قانونی قرار گیرند.»

بیانیه‌ی دادستان اظهار می‌دارد که: متهم مظنون به شرکت در اعدام‌های دسته‌جمعی، به قتل رساندن عامدانه‌ی زندانیان و شکنجه و رفتار غیر انسانی با آن‌هاست. مقامات سوئدی می‌گویند: این اعمال تخطی از کنوانسیون ژنو است و زیرپا گذاشتن مفاد آن.

بیشتر زندانیان اعضای یک گروه مسلح مخالف، مجاهدین خلق، بودند که اکنون بیشتر به نام "ام. ای. ک. M.E.K. شناخته می‌شود. [بسیاری] نیز گروه‌های سیاسی چپ بودند. فعالین حقوق بشر گفته‌اند که بیشتر زندانیان اعدام شده به جرم‌هایی که در قانون ایران حکم مرگ دارند، محکوم نشده بودند و سرگرم سپری کردن دوره‌ی زندان خود بودند.



تصاویر یازده نفر از زندانیانی که در سال ۱۹۸۸ (۱۳۶۷) اعدام شدند در یک گزارش عفو بین‌الملل آمده است.

آقای نوری در سال ۲۰۱۹ (۱۳۹۸) در فرودگاه استکهلم دستگیر شد؛ هنگامی که برای یک دیدار خانوادگی به این کشور آمده بود، فعالانی که از برنامه‌ی سفر او آگاه بودند، ماجرا را به مقامات اطلاع می‌دهند و آن‌ها هم قبول نمی‌کنند که وی با گذاشتن ودیعه از مرز بگذرد. آن‌ها به تحقیق روی می‌آورند و به مصاحبه با ده‌ها عضو خانوادگی قربانیان، جان‌بهدر بردگان و فعالان حقوق بشر که سالیان دراز شهادت‌ها و جزئیات اعدام‌های جمعی را ثبت کرده بودند.

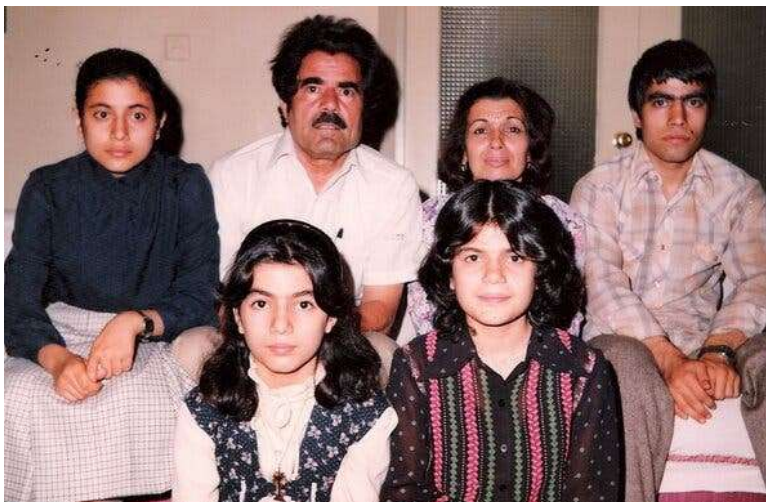
وکیل آقای نوری به رسانه‌های سوئدی گفته است که او تمام اتهامات را تکذیب می‌کند. چرا که مقامات سوئدی او را به اشتباه و جای کس دیگری گرفته‌اند. بنیاد عبدالرحمان برومند که یک گروه طرفدار حقوق بشر در شهر واشنگتن است و نام خود را از نام یک وکیل ایرانی طرفدار دموکراسی در ایران برگرفته است که در سال ۱۹۹۱ (۱۳۷۹) به قتل رسید، در سال ۲۰۱۰ (۱۳۸۹) گزارشی درباره‌ی اعدام‌های جمعی سال ۱۹۸۸ (۱۳۶۷) منتشر کرد. این گزارش به وسیله‌ی وکیلی که در انگلیس مستقر است و زمانی رئیس تریبونال بین‌المللی در مورد سیر النون بود، تهیه شده است.

رویا برومند، دختر آقای عبدالرحمن برومند، که مدیر اجرایی بنیاد است، اظهار داشت که تحقیقات بعدی نشان داده است که آقای نوری که با اسم حمید عباسی نیز شناخته می‌شود، دست راست معاون دادستان زندان گوهردشت بوده است. رویا برومند گفت که: آقای نوری و دیگرانی چون او در آماده کردن فهرست اسامی برای کمیسیون مرگ کذائی نقش فعالی داشتند و آنگاه زندانیان را که نام‌شان در لیست آمده بود، چشم بسته از سلول‌های‌شان بیرون می‌آوردند و آن‌ها را از یک راهروی تاریک می‌گذرانند به اتاقی می‌بردند که اعضای کمیسیون، منجمله آقای رئیسی در آنجا از زندانیان بازجویی می‌کردند.

این کمیسیون از زندانیان راجع به عقاید سیاسی‌شان، اظهار تمایل‌شان به محکوم کردن رفقای‌شان و ابراز وفاداری به جمهوری اسلامی سؤال می‌کرد. خانم برومند اظهار داشت که کمیته درجا تصمیم می‌گرفت که زندانی باید زنده بماند یا نه. به نظر خانم برومند «اهمیت پرونده‌ی سوئد بر سر یک فرد نیست؛ بلکه بر سر این است که جمهوری اسلامی به محاکمه کشیده شده است. این ماجرا چون شبی به شکار آن‌ها آمده است و ما امیدواریم که این محاکمه از تکرار چنین جنایت‌هایی جلوگیری کند.»

اعدام‌های جمعی در زندان اوین و نیز در زندان گوهردشت کرج (۱۲ مایلی یا ۱۹ کیلومتری غرب تهران) صورت گرفت. در گوهردشت محکومین از لوله‌هایی به دار آویخته می‌شدند که در محوطه‌ی مجاور اتاق بازجویی بود و معروف به حسینیه که معمولاً برای مراسم مذهبی و عبادت روزانه مورد استفاده قرار می‌گرفت. اجساد در گورهای جمعی در نقاط مخفی به خاک سپرده می‌شدند.

انتظار می‌رود که حدود ۳۰ شاکی، منجمله خواهر آقای بازرگان، علیه آقای نوری در دادگاه سوئد شهادت دهند. خانم بازرگان می‌گوید که او هر روز به برادرش فکر می‌کند. وقتی که برادر او را در سن ۲۳ سالگی بازداشت کردند، او ۱۳ سال داشت و فقط اجازه داشت که سالی یک بار وی را ببیند. اما پنج سال پس از دستگیری برادر او را اعدام کردند.



آقای بازرگان در یک عکس فامیلی که چند روز قبل از دستگیری او گرفته شده است.

خانم بازرگان در یک مصاحبه از او به عنوان برادر بزرگتری که حامی و دلسوز خواهر بود صحبت می‌کند. برادری که او را به سینما و رستوران می‌برد و درباره‌ی مدرسه و دوستانش او راهنمایی می‌کرد.

خانم بازرگان می‌گوید که سالیان با خود فکر کرده است اگر روزی در برابر یکی از کسانی که مسئول اعدام برادرش هستند قرار بگیرد، به آن‌ها چه می‌گوید.

آن روز به زودی فرامی‌رسد: ۱۹ ماه اکتبر (۲۷ مهر ماه) در دادگاهی در استکهلم.

خانم بازرگان می‌گوید «می‌خواهم تو چشمانش نگاه کنم و بگویم: حرف بزن از آنچه کرده‌ای حرف بزن. از آنچه با او کردی حرف بزن. بگو چگونه این همه آدم را کشتی.»

فرناز فصیحی گزارشگر نیویورک تایمز و مستقر در نیویورک است. وی قبلاً به مدت ۱۷ سال در وال استریت ژورنال به عنوان نویسنده ارشد و گزارشگر جنگی کار کرده است.

[@farnazfassihi](https://www.instagram.com/farnazfassihi)